

SBURĂTORUL

REVISTĂ=LITERARĂ=SI=ARTISTICĂ

IN ACEST NUM'AR.

E. Lovinescu	Fântâna Blanduziei
Marcel N. Romanescu	La Răscruce
Hortensia Papadat-Bengescu	Șarpele verde
Ion Sân-Glorgiu	Italia
I. Petrovici	C. Dumitrescu-Iași
Ion Al-George	Solitudo
Ion Gorun	Deslegarea, o dă întâmplarea

Cronica Ideilor : "Cântarea României" de D. Nanu ; Cronica Artistică : In loc de
 cronică de F. Șirato ; Cronica Teatrală : Marchizul de Prtola și Ginerele d-lui
 prefect. de L. Rebreanu.
 însemnări : In întunec ; Reviste literare liceene.

=APARE=SĂMBĂTA=

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director: E. LOVINESCU

FÂNTANA BLANDUZIEI

Fântâna Blanduziei îmi trezește o limpede viziune antică. Străbătând albastrimile egeice, mă apropii ca altă dată de ascuțișul capului Sunium. Aceiași emoție: iată linia uscată a dealurilor pleșuve, și iată grația coloanelor templului Minervei desfăcute pe orizon ca niște albe degete. Nimic: o mare albastră, un pământ calcinat cu care se luptă câțiva sicomori, câțiva maslini și câteva svelte coloane. Ajunge. Icoana întregii antichități clasice răsare mai vie decât ar răsări din brăcuitele volume ale învățărilor și din mormanele glosselor îngrămădite peste viața plâpândă a veacurilor trecute.

Fântâna Blanduziei e un astfel de templu înălțat în vârful unui promontoriu, stropit de apele egeice și desprins pe un cer pururi albastru. Un templu în care nu se mai slujește. Credința ce-i săpase statuetele a sburat de mult în amurgul zeilor antici... Ne vorbește totuși: în jurul coloanelor singuratice fâlțâie pacea unei concepții de viață, senină și ideală. O concepție care e mai mult în închipuirea noastră, decât în realitatea lumii vechi. Simțim însă nevoia de a ne înșela... Simțim nevoia de a popula trecutul cu năzuințele tainice ale sufletelor noastre. Viața pe care n'o putem trăi noi acum, o presupunem altă dată, împodobind-o cu toate visurile noastre deșarte de oameni osteniți și grăbiți, cu toată odihna, nepăsarea, libertatea, idealismul, cumpătarea, poezia, peste care greul car al vieții zilnice trece, strivindu-le în frageda lor încolțire. Ne putându-le trăi noi, le dăruim bucuros altora...

* * *

Cu puțină știință a vieții antice, și cu un mai puțin talent creator de viață, Alecsandri a isbutit să ne dea totuși o

senină icoană a Romei imperiale. Nu o aqua-forte. O aquarelă însă, pe care o privești cu plăcere cu ochii ce-și adâncesc perspectiva în linia îndepărtată a veacurilor. Ceeace nu putuse face *Ovidiu*, o fac aceste trei acte frave ca niște coloane ionice...

Ovidiu trecea peste măsura talentului lui Alecsandri; *Fântâna Blanduziei* e în îngrădirea acestui talent. În *Ovidiu* e o storțare prea mare, neisbutită; în *Fântâna Blanduziei* e o desfășurare leneșe a unui talent poetic ce se cunoaște pe sine și nu vrea să se întreață.

În *Ovidiu*, Alecsandri se încercase să ne dea un caracter și o tragedie. Tragedia nu ieșia însă din caracterul lui *Ovidiu*; cadrele ei erau prea mari pentru un suflet ușuratic, lipsit de cutremurarea unei adevărate iubiri și peste care tragedia căzuse cum ar cădea o casă pe spatele șubrede ale unui trecător fără griji.

În *Fântâna Blanduziei* nu e nici o tragedie, nici încercarea de a ne zugrăvi un caracter furtunos. Evocația unui neînsemnat colț al vieții romane, cristalizată în jurul unei ușoare iubiri, și un singur moment sufletesc al lui Horațiu; atât, și în această îngrădire voită, deajuns. Întâmplându-se însă ca momentul sufletesc al lui Horațiu să fie și un moment adânc omenesc, poemul dramatic al lui Alecsandri își lărgeste însemnătatea.

Nimeni nu putea fi mai nimerit decât Horațiu pentru idila melancolică din jurul celebrei fântâni. Pus într-o tragedie, Horațiu n'ar fi fost la locul lui. Într-o idilă curmată de grăuntele de înțelepciune ce i-a înfrânat în totdeauna pornirile sburdaelnice ale inimei, eroul lui Alecsandri intrupează nu numai o realitate omenească, ci și o realitate istorică...

Horațiu nu e poetul destrăului ca *Ovidiu*, în ceeace privește latura etică, și nici al începutului de decadență alexandrinică, în ceeace privește latura estetică. N'a cunoscut adevărata pasiune, nici cât Catul nici cât Propertiu. A cunoscut totuși dragostea fugară, senină și voioasă, din care nu țâșnesc versuri neperitoare, dar din care pot încă gâlgăii sonoritațiile cristaline ale unui isvor ce saltă pe prundiș... A premărit iubirea cu voioșia și optimismul ei sănătos și nu în rătăcirile și abaterile ei sgomotoase, ce nu pornesc din pasiune, ci din vițiu și neîndestulare...

Poet al plăcerilor cumpătate ale vieții, Horațiu a fost mai ales un poet al unei filozofii măsurate, al unei melancolii duioase ce smulge aripele încrederii îndrăznețe, dar nu smulge și poezia vieții, al unui trai liniștit, la adăpostul turtunelor și al patimilor, al unui optimism fără iluzii dar fără desnădăjduire, al unei filozofii mărginite la stricta realitate, la recunoașterea ei deplină, care nu ridică totuși orice bucurie...

Un astfel de poet ce caută oriunde plăcerea cumpătată, putând totuși renunța la ea fără scrâșniri, de oarece primește viața așa cum e, — se putea îndrăgosti la bătrânețe de tinerețea Gettei. Dragostea lui Horațiu nu are nimic supărător, ca dragostea lui Postumus: nu e nici libidinoasă, nici sensuală. E o dragoste de poet încărunțit cu inima veșnic tânără. Când tinerețea își cere însă drepturile ei mergând spre tinerețe și Getta iubește pe sclavul Gallus, Horațiu, firește, suferă. O clipă numai. Realitatea vieții îl cucerește repede. Cumpătarea și înfrânarea de sine, care sunt însăși ființa morală a poetului nostru, își câștigă drepturile lor. Necesitatea vârstei e tot atât de nemiloasă ca și necesitatea morții, pe care o cântase în odele și epodele lui. Înaintea ei își înclină capul... Și în această supunere e atâta duioșie și melancolie, atâta stăpânire și sănătate morală, în cât momentul sufletesc al lui Horațiu e un moment adânc omenesc al unei vârste ce apune, închinându-se unei alte vârste ce abia începe să răsară...

Fântâna Blanduziei nu e decât acest moment. Fără să fie o tragedie sau chiar o piesă de teatru, e un crâmpie de umanitate și, prin seninătatea formelor, mai ales de antichitate. De altfel poetul dela Mircești prin firea lui senină, duioasă și optimistă, era menit să înțeleagă pe poetul Tiburului, care cântase atât de frumos poezia mediocrității, a vieții ruse și a cumpătării, și, fără a fi războinic, devenise, prin acelaș destin ironic, ca și Alecsandri, un poet al Curței, al războaelor, al măririi patriei, — un poet, într'un cuvânt, național.

LA RASCRUCE

Colo'n vale la troiță
 Se despică două căi:
 Una-i numai româniță,
 Alta-i plină de dudăi.
 Și din faptul dimineții
 Obosiți cum vin drumeții
 Fac popasul la răscruce;
 Tot romănu'și scoate apă,
 Dintr'o ciutură s'adapă
 Și se duce.

Dar al treilea a stat
 Ziua 'ntreagă la răscruce
 Și privea îngândurat
 Toată lumea cum se duce,
 Auzia cum codrii sună,
 Asculta tăcerea bună;
 Și 'ndoit de îndoială
 A rămas în așteptare,
 Bănuind că orice zare

Mi-l înșeală.

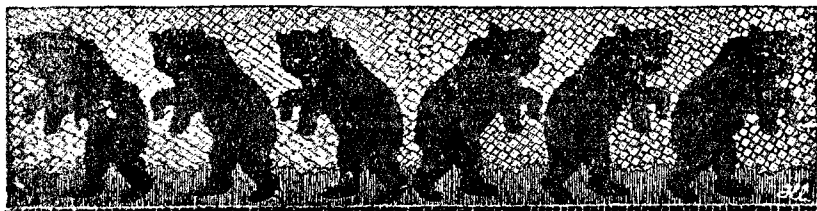
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unul merge calea bună
 Prinsă'n brăul lat de flori;
 Sburdă, cântă până 'n zori
 Și din urmă-i codrii sună.
 Altul are suflet delnic;
 Merge domnul cel trudelnic
 Prin coclauri arse'n soare;
 Și tăcut înaintea
 Chiar când spinii-l sângerează
 La picioare.

Și treceau drumeți grăbiti,
 Nu'ntrebau de ce mi-l doare.
 Stau pe-obrajii lui păliți
 Reci broboane de sudoare.
 Dar când fu în asfințit
 Dintr'odată și-a simțit
 Inimioara ca un sloi;
 Și târând încet piciorul
 A luat-o călătorul

Înapoi.

MARCEL N. ROMANESCU

FEMEEA IN FAȚA OGLINZEI

ȘARPELE VERDE

Intr'o zi, trecând distrată de gânduri dealungul străzei, Manuela zări pe ușa unui magazin de mobile, o pancartă: — Nu forțați ușa! — «Știu eu! își zise. Adesea e așa, adesea nu e». Uneori, mâini foarte ușoare ne siluesc, și tot așa, orice dar din suflet cât de consimțit e ca un vâl subțire ce ni se smulge; orice dar trupesc cât de delicat luat, e ca un suflet care ni se rupe.

«Nu forțați ușa?»... Nu există act sau fapt care să nu forțeze o ușă. «Numai viața contemplativă, viața mistică e ca ua trecător mereu oprit în fața unei uși pe care nu cutează să o deschiză: Ușa propriei sale fericiri... la care renunță pentru a nu-și procura suferințele, pe care le simte o ușă siluită.

Un galantat cu fotografia defilă. Își aminti de o altă dimineață când înaintea unei alte vitrine fotografice avusese o impresie capricioasă de amantă. Nu era totuși legată de Vălsan decât cu panglicile largi și vesele ale simpatiei împărțășite pe care însă firea ei pornită le încolăcea repede în jurul ei făcându-și din ele un lanț strâns. Văzuse atunci în vitrină o fotografie mare reprezentând un cap frumos de femeie brună despletită bogat, peste bustul gol, cu brațele superbe goale, și se oprise uitându-se la ea. Era sigură că e una din acele femei publice — n'ar fi putut să spue dece — era sigură, și așa trebuie să fi fost. Dar ce frumusețe clasică și deplină îi dăruise natura! O frumusețe care în cultul antic s'ar fi putut chema religioasă.

Un cap cu trăsături perfecte, cu o expresie de o melancolie gravă, aproape tragică, și de o voluptate nobilă și fatală. O brună nu din acelea cu ochi lucitori, cu obraji rumeni, cu gura provocatoare, acel fel care face de obiceiul succesul brunetelor. Nu avea uici tipul italian nici cel spaniol. Era un cap de studiu pentru marmoră mai mult decât pentru pensulă. Brațele erau sculptate de o daltă perfectă; avea o înfățișare care-ți purta mintea către cei antici, către respectul lor de formele plastice, respectul lor de curtezane, către concepțiile lor fataliste.

Acea femeie cu splendoarea ei era în adevăr un mărț bun public și nu-ți apleca gândul către mimica josnic ca la cele de felul ei. Ea nu părea a întrupa viții și orgii, destrăbălări mărunte, ei semăna a o Preoteasă pe altarul nemilos al unei crude necesități umane, pe altarul naturii cu legile ei fatale.

Era aproape consolator să îți inchipești că cei ce trebuie totuși

să se scoboare, vor trece puntea râului peste acest trup plin de sănătate superbă a frumosului absolut.

Dar în același timp cu înțelegerea asta largă care era numai a cugetului, de care nu era pătrunsă, Manuela avusese o altă impresie vioae. Atinsă ușor de amor cum era atunci, orice existență feminină punea în mișcare pendula sensibilă a gingașului ei suflet către pal-pitațiile geloziei. O gelozie timidă încă, nehotărâtă, începătoare ca și sentimentul ei, care însă se alarma de orice, de tot. Orice fetiță sfruntată care o atingea pe ea din treacăt îi da acest palpit. Dacă se va uita la el, cu ochii aceia obraznici... și el poate îi va surăde?»

Până și prietenii care treceau cu el alături glumind, păreau a-i fura ceva. Ea care proclama întodeauna stăpânirea trufașă a mândriei asupra sufletului ei, avea acum copilării deastea și suferia din pricina lor deși le știa absurde.

Contemplând femeea aceea mormoreană cu părul negru și lung, cu privirea adâncă și misterioasă ca noaptea, primul gând înafară de cel estetic îi fusese ca un junghiu. Poate hazardul o adusese în vreuna din nopțile lui Vâlsan?

Ceva ca fiurul care trece uneori prin undele mării când e limpede și străbate la fundul ei turbure, o străbătuse: un gemăt, o încrețitură în apele ei adânci. Plăcerea pe care nu ar fi putut o tăgădai a întâlnirii lui cu această făptură, o dorea dintr'o durere ciudată și care nu se putea măcar răsbuna prin dispreț. Și în același timp astfel de gânduri o sfîșiau întodeauna.

Prin sfiala și nedumerirea asta trecuse atunci un vârtej de o clișă, ceva ca un strigăt: Ar fi vrut să fi fost ea aceea, ar fi vrut printr'o metempsicoză să fi trecut în trupul acela armonios care ar fi desfătat pe cel pe care-l iubia ea fără păcat, Pasiunea și mândria i-ar fi fost împăcate. Ar mai fi vrut să știe ce ar fi simțit cellalt, iubind o fără suflet. Manuela nu știa de ea însăși nimic. Nici despre oameni nu știa mult. Dar purta în ea neliniștea unui principiu din cele două ale vieții, menirea ei turburătoare și inconștientă; își purta «femeea».

Printre dinții ei strânsi, cu ochii închiși, acest capriciu se strecurase o clișă ca un abur fierbinte. Toca micuță de fulgi îi strânsese fruntea, apoi își zisese cu răceală, privind fotografia: «Frumos exemplar!»

Cu toate astea bustul acela gol de Veneră trunchiată, acel cap de o langoare clasică nu puteau da gelozie. Femeea aceea era rituală și atâta tot. Nu avea suflet cu mii de unduieri, nici temperament cu sute de capricii.

Ochii ei tăiați larg, plini de o apă brună priveau înainte cu aceeași privire lăncedă și indiferentă în ochii trecătorilor, cum priveau acum într'ei ei. Brațele pline, sculpturale, care făceau în fotografie gestul de a se odihni parcă după ce își risicaseră povara umbroasă a părului, nu puteau avea mlădieri de înlănțuiri neașteptate, ci o singură înlănțuire lentă și mecanică.

Femeea aceea nu avea dorințe în care gustul să i se prindă sau să prindă pe al altuia. Impasibila ei splendoare nu se neliniștea și nu neliniștea. Ea nu era a fiecăruia pe rând, era a tuturor la fiecare dată.

Și tocmai asta oprise din loc pe Manuela. Gelozia ei nu mergea la o femeie, mergea la Efigia care întrupa nepăsătoarea lege a firei stăpânitoare, care sfida cu nudul ei ritual amorul fremetător și plâpând al sufletului, a cărui întrupare era ea Manuela și iubirea ei nesăvârșită.

Tot ce se înfiora și lupta dela începutul lumii în inima fiecărei femei înamorate, tot ce era neînțeles și ostil în legea aceea pentru fiecare amantă care nu plătise ea însăși omului tributul cărnei, era cuprins în privirea palpitandă, neliniștită, dornică, chinuită, rușinoasă și enigmatică care pironia ochii Manuelei în ochii lăncezi, triști, im-
pasibili ai dușmanei eterne.

Manuela își strivise sufletul cu necaz. Privise cu necaz orice trecătoare. Ele nu aveau niciuna suflet, dar cea mai depe urmă avea conștiință de valoarea ei. Pecând ea își purta disprețuitor făptura ca pe un dar lăaturalnic. Ce da ea? Ce avea? Din imensul amor imprăștiat pe lume ce da? Ce lua? Atingeri fine pe un clopot din metaluri prețioase, simțiri delicate cu sunet fin. Și gârla vieții curgea cu murmurul ei greu de valuri încărcate. Își aduse totuș aminte de ziua demult când Vâlsan îi mărturisise simțirea nouă născută de subț fetișismul lui admirativ. Prinire vorbele convenționale îi strecurase: «Aseară când te-am întâlnit am avut o impresie nouă.» Ea se mirase. — Să mi-o spui! — Curiozitate care a pierdut atâtea suflete! El își căuta cuvintele. — «Am văzut numai... femeea!» Manuela răsese... Pentrucă vorbea el... Așa fără să știe de ce... Nu înțelegea ce spune. Ea nu se putea desdoi.

Amalgam funest, care o făcea să urce cutezător amorul prea sus, în gesturi, locuri, ceasuri cu frumuseți imposibile în loc să se scoboare la norma lor simplă, care înfrumusețează și loc și timp și gesturi. Ea urcase pe Vâlsan până la acele frumuseți ar fi trebuit el să o scoboare până la frumusețea «aceea.» Până acolo sus trebuie să deschizi aripi. E mai greu să-ți dai drumul de sus și să cazi moale pe aripile tale fără să ți le sfărâmi. De aceea se urcă așa puțin. Manuela simțise sborul acela lovindu-i cu aripile sângele.

Se gândise iar la fotografie. Până la urmă totul nu era decât o închlipuire, o fantezie a ei. Ea nu știa cine e aceea femeie. Dacă ar fi întrebat i s'ar fi spus poate un nume onest și burghez. Nu era poate decât o reclamă de vitrină?

Dar se putea, — și asta era nițel înfricoșător, se putea să afle că acele idei capricioase ale ei erau presentimentul clar al realității, fulgurarea care străbate prin întuneric pânăla a doua noastră vedere.

Se mai putea ca lucrurile astea să nu fie tocmai realitate, să fie însă presimțirea precisă a simțirii pe care ar fi avut-o Vâlsan trecând pe lângă o astfel de femeie. Orice altă frumusețe care l'ar fi lăsat pe el rece nu ar fi oprit o nici pe ea în loc. Niciodată puterea divinațiunei nu e mai mare ca în faza amorului. Dar Manuela nu oglindise numai o iubire de o clipă în ochii mari și nepăsători ai unei femei desp'etite. Privise acolo sufletul ei profund. Vâlsan era, e drept, pretextul care sculase din somnul lui șarpele verde cu lungi inele serpentine și strălucitoare, care-i încolăceau gâtul, brațele, mijlocul, — un șarpe elastic care o putea încercui întregă într'o îmbrățișare ușoară, sau într'o strângere ucigătoare.

Dar era șarpele cu care pasiunea și tirania ei feminină își măsura simțirea și care urnea cu mișcarea lui inerția lucrurilor indiferente. Delicata simțire a bucuriei și a durerii ei de lucruri și oameni, purta un șarpe verde, diamantin, mlădios, care nu se desprindea decât în fața nepăsării de oameni și lucruri.

Trecând azi distrat pe lângă vitrina de fotografii Manuela își adusese aminte. O așezase în în albumul suvenirilor. Iubia poate mai mult sau mai puțin dar nu-i mai era frică, deși nu abdicase. Frumoasa dușmană îi părea mai puțin primejdioasă. Iubia mai puțin, mai mult.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

ITALIA

Te cunoșteam din basme și cântece romane
O, țară legendară a veșnicei Italii,
Grădină fără toamnă în care portocalii
Își picură pe ape petale diafane...

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Ți-am învățat cântarea din rimele lui Dante
Și din copilărie strămoșul tău Virgil,
Mi te-a închis în suflet cu fiecă dactil
Și crești de-atunci în mine cu forța unei plante

În clipa neuitată când de pe plaja albă
Eu ți-am văzut decorul cu apele marine,
Cu cerul ce-și coboară aripile senine,
Cu satele zvârlite pe maluri ca o salbă;

În clipa când cu ochii întredeschiși alene
Ingenuchiai pe malul albastrei tale mări,
Eu ți-am sorbit viața din nesfârșite zări
Și ți-am închis icoana de aur între gene...

...O, te cunosc acuma pământ al vechei Rome
Și-ți înțeleg povestea și ne'nțeleasa-ți vrajă
Acum când suflul mării mă'ntâmpină pe plajă
Și când respir în voie uşoarele-ți arome

Și cântecele tale ce urcă de pe ape
 Din pietele'noptate, din albele gondole
 O, cântece șoptite de buze de creole,
 Eu le cunosc pe toate și le păstrez aproape

Mi-au înflorit în suflet grădinele-ți bogate
 Cu broderii de floare, cu verzi și mari arcade,
 Cu templul ce se'nalță pe albe colonade
 Cu Amor ce-și deschide aripele sculptate

Și'n scânteierea lunei ce tremură'n fântâni
 Un faun blond își cântă chemarea lui din fluer,
 Și parcă-aud aievea prelungu-i, tristu-i șuer
 Din trestie cum zboară subț asprele lui mâini.

...O, te cunosc cu'ntreaga ta gamă de culori,
 Ce-o joci în mii de unde subț stelele de aur
 Și parcă-ți văd cununa de mirt și foi de laur
 Ce-o ai dela părinții pe veci nemuritori.

Și din grădina verde cu negri chiparoși
 Privesc cum înspre mine își urcă valul marea
 Și parcă'n psalmodia-i ce-o'nghite'n larguri
 zarea

Răsună amintirea eternilor strămoși...

Aprillie 1919.

ION SĂN-GIORGIU

AMINTIRI UNIVERSITARE

C. Dumitrescu-Iași

Era de rigoare să încep cu Maiorescu, după cum era indicat să continui cu Iorga. De aci încolo — trecând la dîi minore — nu mai am un criteriu precis de ierarhi, așa că ordinea va fi aproape întâmplătoare. Mă opresc deocamdată la C. Dumitrescu-Iași. Era profesor la secția filosofică și unii căutau chiar să-l prezinte ca un rival și ca un egal al lui Maiorescu. N'am

înțeles acest lucru niciodată. Nu corespundea cu realitatea nici așa cum apărea, nici cum s'ar fi convenit să apară.

Nu vreau și nici nu pot să lăgăduesc, desigur, ceea ce era distins și ceea ce avea strălucire în personalitatea d-lui C. Dumitrescu-Iași. Domnia sa era fără îndoială un om foarte inteligent, mai exact, un om foarte *deștept*. Afară de asta avea o afabilitate de maniere, o finețe și un calm sufletesc pe care nu le întâlnești oriunde. Dar splendoarea spirituală a acestui om nu se manifesta decât foarte redusă pe catedră, rămânând să se desfășoare bogată în conversații particulare. Aci C. Dumitrescu-Iași, era neîntrecut. Îmi amintesc că mai târziu, devenind și eu profesor și lucrând într-o comisiune presidată de dânsul, am avut prilejul să mă desfățez, stând ceasuri întregi la o conversație din cele mai fermecătoare. Îi plăcea să discute și nu obosea niciodată. Rolul aceluia care era cu dânsul se mărginea adeseori ca să asculte și să tacă, cel mult să-l ajâțe, punându-i întrebări. Nu te reducea la tăcere cu acel autoritarism pretențios de care uzează alții, încomodându-te și răpindu-ți orice plăcere adevărată. Mijloacele sale erau cu totul altele: o vioiciune, o viteză de a-ți prinde gândul, care făcea de prisos să mai continui fraza până la capăt, o vervă plină de scântiere și de haz, o dialectică abilă, un talent de-a aprecia oamenii și lucrurile, cu absolută lipsă de pedantism și de pornire, în sfârșit o așa de copioasă povestire, în cât nu-ți rămânea în fața ei, decât să retragi sfios în desăgă, merindele sărăciei tale...

Aceste daruri însă nu le transporta decât sumar la catedră, unde n'a avut curajul lui Iorga de-a inova expunerea familiară și „sans-gêne“, ci se menținea în oratoria solemnă, pentru care nu avea decât o înzestrare relativă, unde era abstract și uneori plicticos.

E cu puțință, ca în tinerețe să fi făcut cursuri atrăgătoare. O spune atâta lume, căreia trebuie să-i conced cel puțin un lucru: că glasul acestui profesor va fi fost ceva mai sonor, decât în ultimul timp, când începea să se stingă de-abinelea. Neapărat nu vreau să mă pronunț asupra unor lucruri pe care nu le cunosc, cu toate că am motive să mă îndoiesc că d. Dumitrescu-Iași a fost vreodată „ca profesor“ de talia lui Maiorescu. Ce știu, e că pe vremea când eu eram student, acest pretins dualism de importanță și glorie (Maiorescu—Dumitrescu-Iași), acest vultur cu două capete, ca marcă a secțiunii filosofice dela București, era o fantazie pe care nici n'o îndrituia și nici n'o confirma cu nimic. Cât despre afirmația unora — a foarte puțini — că Dumitrescu-Iași ar fi chiar superior lui Maiorescu, aceasta era sau goană după originalitate sau treabă de paraponisit, care nu fusese destul de băgat în seamă de către acesta din urmă.

Influența lui Dumitrescu-Iași, asupra studențimei, era destul de redusă, cu tot Seminarul Pedagogic pe care îl dirija. De altfel nu numai însușirile de formă, îl făceau să nu însemne pe catedră cât Titu Maiorescu. Mai erau și alte motive. Mai întâiu

în opoziție cu admirabila punctualitate a acestuia (îmi amintesc că într-o Miercuri la ora 4 luase cuvântul să desvolte o interpelare la Senat și la 5^{1/2} a făcut așa ca să intre la curs), Dumitrescu-Iași era împotriva excesiv de neregutat și se servea de cele mai ușoare pretexte, ca să nu-și facă datoria. Neregularitatea aceasta exemplară, se resimțea și în aceea că sala îi era din ce în ce mai deșartă.

Dar asta nu era singura scădere a cursului său. O imputare și mai însemnată ar fi că prelegerilor sale de filosofie, le lipsea cu desăvârșire aripi. Și nu era de vină numai acel scepticism al temperamentului său, care proecia un zâmbet de neîncredere asupra tuturor construcțiilor metafizice. Mai era și o altă cauză, excelentă în tendințele ei, dar nefericită în chipul în care o aplica: preocuparea științifică.

De fapt o filosofie științifică nu trebuie să aibă decât două datorii: pe deoparte să fie critică în bazele sale și pe de altă parte să nu nesocolească rezultatele științelor pozitive. În nici un caz caracterul științific la care aspiră o filosofie, nu-i incumbă acesteia sarcina, de a-și însuși „tale quale“ anumite noțiuni științifice, fie dânsule cât de curente și de folositoare, și a le ridica numai decât la rangul de adevăruri absolute. În grija sa de a fi științific, de-a nu se pierde probabil într-o dialectică, Dumitrescu-Iași uita hotarul care desparte efectiv filosofia de diferitele științe pozitive, și făcea din cea din urmă — nu o complectare a acestora — ci un fel de fizică generalizată, considerând noțiunile de „atom“, „moleculă“ etc... drept ultima expresiune a realității. Pentru Domnia sa filosofie științifică însemna filosofie mecanicistă, și totodată socotea filosofia idealistă ca o antiteză a celei științifice. Pierzând cu aceasta din vedere că se pot întocmi sisteme idealiste cu tot aparatul științific necesar și fără ignorarea științelor pozitive; că în vremea în care dânsul își ținea prelegerile sale, se arăta o puternică renaștere a idealismului, reprezentată de oameni care cunoaștem adânc știința pozitivă: curentul francez care se încheia, ca într-o splendidă apoteoză, în filosofia bergsoniană, curentul german reprezentat prin savanți ca Lotze, Fechner și Wundt.

Este drept că d. Dumitrescu-Iași, spunea în repeșite rânduri: „Eu nu aprof pe Wundt dela bătrânețe!“ adică pe Wundt care separa psihologia de fiziologie și recunoștea ceace este specific și ireductibil în viața sufletească, pe Wundt care își degajase cugetarea de laboratorii de fiziologie în care odată lucrase, confundând orizontul lumii cu orizontul lor, — e drept că d. Dumitrescu-Iași svârlea anatema asupra evoluției lui Wundt, — în timp ce avea vorbe de elogii pentru filosofia (?) zoologului Haeckel — dar aceasta locmai probează limitele priceperii sale filosofice.

Foarte sceptic în ce privește posibilitatea metafizicei, — pe care o socotea „în disgrăție“ — avea totuș gesturi complezante și aproape adesiuni, față de ceiace în fond nu este decât cea

mai grosieră și dogmatică metafizică: anume filosofia materialistă.

A face din molecule și atome noșunile supreme, — iată ceiace nu era de natură, nici să împace sufletele noastre, nici să înalțe atmosfera, nici să dea dovadă de alegere fericită în vasta controversă a sistemelor.

În fine mai semnez încă un motiv pentru care activitatea profesorală a d-lui Dumitrescu-Iași, nu se înălța din cale afară sus. Cele câte-va lecțiuni anuale, pe care le ținea sub etichete diferite, nu erau de regulă decât numai o continuă introducere, la chestiuni, mereu anunțate, dar nétratate. Îți aducea veșnic la buze paharul, pentru a nu-ți da să sorbi mai niciodată. Recunosc că am ascultat dela acest profesor lecții de *introducere* limpezi și bune. Avea mintea clară și talent de clasificări. Era bine dotat pentru a face lecții de orientare, pline de promisiuni. Atâta că dela o vreme, ai fi vrut să mai vezi și altceva decât drumuri și jaloane, decât probleme anunțate și discuții proiectate... Ai fi dorit să treci pragul mai departe, căci înscriindu-te să urmezi filosofia, afară dacă n'ai făcut-o din deșărțăciune, e c'ai dorit să ai răspunsuri și soluții, e c'ai sperat să-ți hrănești sufletul, nu cu scheme și enunțări, ci cu ceva mai consistent. Dar când le-ășteptai să se intre în fond... tranc... se închidea cursul. Nu-ți rămânea decât să-ți amâni speranțele pentru la anul, când te întâmpina o nouă... introducere, ce nu mai ademenea firește decât pe începători, care în lipsa lor de experiență își clădeau la rândul lor castele, despre ceiace va fi, când se... va intra în fond. Îmi amintesc că la Gewandhaus, la Lipsca, am auzit un tenor, dela teatrul regal din Dresda, care lăsa impresia, că dispune de o voce mult mai puternică, decât cea pe care o auzeam, o voce din care nouă nu ne servea decât o parte, fiindcă—așa explicam unit— la un simplu concert, nu voia „să-și dea drumul“. Cu câtă plăcere și cu câte speranțe m'am dus ademenit de acea credință să-l ascult câți-va ani mai pe urmă la Teatrul Prinz-Regent din München, unde se anunțase în marele rol al lui Tristan. Și-mi amintesc cu ce uimire nemulțumită a trebuit să constat — nădăjduind totuș până la urmă— că tenorul nostru nu-și *dădea drumul*, nici chiar cu această supremă ocaziune. Nu știu dacă nu era la fel și cazul d-lui Dumitrescu-Iași, — cu deosebirea că d-sa avea abilitatea să se mențină pururea la *preludii* mai ușoare evitând toate acele ocazii când ar fi putut da loc la o concluzie categorică și la o decepție definitivă...

Sfârșind mai trebuie să reamintesc că d. Dumitrescu-Iași era și director al Seminarului pedagogic, unde se făceau lecții practice, — model. În această calitate presida personal colegii săptămânale, unde nu arareori scânteia prin acele însușiri de cōhvorbit al căror meșteșug îi aparține și pe care le-am prețuit pe de-antregul mai târziu. Sistemul pedagogic pe care îl preconiza și care a fost substratul reformei școlare, al cărui fa-

liment îl constatăm pe zi ce merge, nu și-l punea la Seminar în aplicare singur, ci prin diferiți „maestri” aleși de dânsul, care făceau tot felul de prostii în numele lui. Țiu minte că la o lecțiune de probă, în care aveam de predat la clasa V-a secundară, miturile grecești, unul din „maestri” mi-a reproșat — deși menșinusem tot timpul atențiunea clasei — greșala de a fi povestit eu acele mituri, și de-a nu le fi scos, după metoda euristică, din capul elevilor prin întrebări și răspunsuri! Nu mă îndoesc că dacă directorul Seminarului ar fi cunoscut aceste lucruri, ca om inteligent ce este, le-ar fi desaprobat. Dar desigur că desaprobarea n'ar fi mers mai departe de acel surâs de ironie indulgentă, cu care privea de regulă și binele și răul, și albul și negrul, pe diavol și pe Dumnezeu! ...Dar oricum, cu toate neajunsurile sale pe care le presida o indolență unică, Dumitrescu-Iași pe catedra universitară, dacă n'a fost un filosof sau un savant, a fost totuș: o personalitate.

I. PETROVICI

Solitudo

BCU Cluj / Central University Library Cluj
*Nisipul pontic pe cărare
 Și marea violetă 'n zare...
 Innaintăm muiiași de-Apusul
 Ce ne aruncă stânjinei;
 Privirea o simșim de slăcări
 Și haina albă de scânteii.*

*Pășim tăcuși și hieratic
 Pe țarmul rece, singuratic...
 Pe mare pânze ca șofranul
 Se luptă liniștit cu seara
 Și fața noastră-i de nisipuri —
 Nisipuri galbene ca ceara.*

*Și ne oprim izbiți de-un gând
 Trezindu-ne plângând...*

.....

ION AL. GEORGE

Deslegarea o dă întâmplarea

Aproape șase luni de zile a ținut fierberea, ce prefăcuse comuna rurală Kiskaro într'un microcosm, în care se oglindea frământarea socială a prefacerii menite să preschimbe înfățișarea învechită a întregii suprafețe a globului pământesc, inclusiv subsolul. Divergențele de concepțiuni și contemplări asupra așezării celei-noi, se accentuau pe toată ziua, și cele trei puncte de vedere ce se înfiripaseră din momentul chiar al vestirii hotărârii domnului de pământ, groful Aladár Ménkö de Kiskaro, de a restitui comunității o proprietate uzurpată pe temeiul unor erezii medievale, asupra cărora spiritul modern vine în sfârșit să facă *tabula rasa*, — aceste trei puncte de vedere se ciocneau cu o violență din zi în zi mai amenințătoare pentru liniștea și armonia acestui microcosm. Punctul de vedere al chiaburilor, în frunte cu Kövér György și sprijinit de primarul Boldog, era acela al evidențierii primejdurii producției agricole naționale printr'o fărâmițare excesivă a proprietății rurale; — acela al lui Fazekas Lajos și al tuturor muncitorilor de pământ cu o proprietate insuficientă sau cu niciuna, era al egalității de posesiune, nu numai în ce privește întinderea, dar și calitatea terenului de cultură; — în sfârșit al treilea punct de vedere, acela al social-democraților de sub conducerea lui Kerekes Lászlo, rămânea fix pe terenul și principiul: organizația capitalistă trebuie lăsată să-și facă evoluțiunea până la decrepitudinea fatală, și atuncea proletariatul, iar nu altcineva, să vie și să pună temelile noii organizații comuniste după teoriile lui Karl Marx și după dânsul Engels și Kostományi Géza.

Impărțirea patrimoniului grofilor Ménkö de Kiskaro ar fi întâmpinat astfel dificultăți poate insurmontabile, — dacă n'ar mai fi fost și instanța «inginerilor», pe care populația din Kiskaro, după avizul excelenței sale grofului Aladár, o aștepta dintr'o zi într'alta, — cele dintâi două grupuri pregătindu-și validitatea argumentelor, al treilea, cel social-democrat, organizându-și opoziția, — dar câteși trele simțind că în definitiv în mâinile acelei instanțe avea să fie «pânea și cușitul».

Așteptarea aceasta înfrigurată a avut cel puțin meritul, că n'a lăsat ca divlrgențele de păreri să ia o formă mai contondentă. Arondarea și-o făceau, după chibzuiala lor, chiaburii sau poșidicul, *fufuliștii* clătinași din cap cu intrasigență, — dar momentul descărcării acestor acumulări de energie avea să sositască abia într'un viitor, din fericire nu prea depărtat.

Zorile acestui viitor se arătară, spre sfârșitul celor șase luni de așteptare, când la gara din Kiskaro debarcă un domn foarte bine îmblănit, însoțit de alți doi ceva mai subțirel ocrotiți împotriva intemperțiilor, dar totuși destul de domnește echipați, pentru ca să poată fi luați și ei de către indigenii prezenți la debarcarea lor, drept «ingineri».

— Au venit să ne împartă moșia! — vestea se răspândi ca o dără de foc bengal, dela gară până la ultima cârciumă din celalt capăt al satului. Și întreaga comună Kiskaro intră într'o reculegere, asemănătoare cu liniștea premergătoare unei izbucniri de furtună.

În casele mici fierbeau șoapte, — la cârciumă capetele se apropiau în jurul meselor, — fiecare știa să spună câte un amănunt, din care toate la un loc însă nu răsăria nimica pozitiv, integral, decisiv. «Inginerii» avuseseră o consfătuire lungă cu arendașul, ieșiseră la fața locului, cutreeraseră moșia în lung și în lat, dar nici instrumente de măsurătoare nu se vedea a fi luat cu dânsii, nici poporul nu l-au convocat, nici măcar cu primarul nu luaseră contact. Seara fuseseră găzduiți la arendaș, iar dimineața — nu mai erau în sat! Peste noapte luaseră drumul înapoi la Budapesta, și nimeni nu-i însoțise la gară afară de arendaș, nimeni din sat nu fusese de față ca să audă pe d. Rosenzweig Isidor exprimându-și o ultimă nedumerire: — «Nu poate să fie o împiedicare de ultima oră, scoaterii în vânzare? De pildă groful să plătească»... — nici să vadă gestul de batjocură și dispreț al îmblănitului Ludomir Virág-Blumity-Bilistny astăj seară de-ar avea o sută de mil de coroane, mâine dimineață nu mai are nici un filer»...

N'a fost nimenia să audă și să vadă ce se petrecuse între «ingineri» și arendaș, — cu toate acestea a doua zi pe la amiazi, explicarea misterioasei stări de fapt era perfect statornicită în încredințarea celui dintâi ca și a celui din urmă dintre băștinașii comunei Kiskaro: Guvernul din Budapesta se punea de-a curmezișul intențiilor mârni-moase a nobilului grof Aladar și plănuia să confisce proprietatea, s'o parceleze și s'o scoată la licitație, — care va să zică: cine vrea pământ, să plătească. Fazekaș Lajos jură pe toți sfinții, plus pe mântuirea sufletului său, că știa acest lucru pozitiv, și nimenia în Kiskaro nu păstră nici o umbră de îndoială în veracitatea acestei explicări, intru atâta li se părea tuturora de firească, neîndoelnică, singura posibilă.

Tot atâta de spontană și nediscutată răsări hotărârea: O deputație trebuia trimisă la Budapesta, la contele Aladar, pentru ca împreună să chibzuiască rezistența de opus spoliatiunii proiectate de guvern.

— Ei vedeți, se ridică din mijlocul fierberii vocea pitigăială a lui Kerekes László; — nu vă spuneam eu că tot dreptatea lui Karl Marx și Kostományi Géza trebuia să iasă deasupra; fiindcă societatea capitalistă...

— la ține-ți gura și pleacă deaicea, măi, că acu te plesnesc! — îl întrerupse Fazekaș, agitând nu imagină ciomag spre aruncătorul de ulei peste foc.

— O să vedeți voi, — zâmbi disprețuitor șeful țuțulist, operând dimpreună cu partidul o retragere pe cât de prudentă pe atâta de demnă.

Și delegația fu aleasă cu aclamație și în aplauzale, acuma unanime, ale asistenței.

* * *

În seara aceea, în saloanele luxoase ale «Casinei naționale» din Budapesta, se petrecea una din acele scene memorabile, cari chiar și în cronică aceluia aristocratic club, înseamnă evenimente epocale, ce alcătuiesc senzații de actualitate exploatate cu săptămânile de gazete, și menite a reveni, chiar după trecere de generații, în amintirea și discuțiile din jurul meselor de joc ale cluburilor mai modeste, din capitală și mai ales din provincie.

De când cu celebra partidă dintre baronul Szemere și prințul Poniatovsky, când miza ultimă se ridicase la suma de patru milioane de coroane, nu le mai fusese dată distincțiilor chibiți o emoțiune la fel, cu care urmăreau acuma partida de *écarté* dintre acelaș, sau alt prinț Poniatovsky, și nobilul conte Aladár Ménkö de Kiskaro.

Jocul începuse într'un chip aproape anodim, dela o miză de 10.000 de coroane, care n'avea nimica excepțional pentru partidele obișnuite la mesele verzi ale «Casinei naționale», și nici nu deșteptase, dela început, o interesare mai deosebită a tinerilor magnați, reci și corecți, cari din când în când își îndreptau monoculul spră masa la care, tot atât de reci și corecți, contele Ménkö și prințul Alois Poniatovsky, împărțeau cărțile, întorceau popa, propuneau sau refuzau, și notau fiecare punctele și apoi partidele, câștigate de unul, pierdute de celalt. — Dar, la un moment, o șoaptă trecu prin asistență: Prințul, încăpătânându-se a ținea la «chit sau dublu», pierduse acuma de șapte ori în șir, ceea ce făcea că miza neînsemnătoare dela început de 10.000 coroane, se umflase până la suma, oricum respectabilă, de un milion și două sute optzeci de mii... Prințul, puțin cam palid, dar totuși zâmbitor, scosese carnetul său de cecuri și condeinl de aur cu vârf de diamant, aruncând o privire întrebătoare spre contele Ménkö. Într'adevăr, regulamentul clubului glăsuia, că nimeni nu era obligat să primească mai mult de șapte ori la rând un «chit sau dublu»... Dar contele Ménkö, cu un gest elegant din mâna-i cătuși de puțin tremurătoare, înlătura puțin carnetul de cecuri, și oferind partnerului său, spre împărțire pachetul de cărți, zise fără nici o emoțiune vizibilă

— Dacă dorești, continuăm.

Acesta era momentul epocal, se înfrânsese blazarea și a celor mai hârșiți clubmeni și redusese la mormântală tăcerea de bun gust ce nici amintiri nu era turburată niciodată în acest ultra-select club. Erau, oricum, două milioane și jumătate în joc; și deși era adevărat că în definitiv contele Ménkö nu risca decât prima sa miză de 10.000 de coroane, totuși având în vedere că el s'ar fi putut retrape absolut cu câștigul de un milion și un sfert, îndrăzneala lui nu era mai puțin, ba poate chiar mai mult admirată, decât aceea a prințului Poniatovski.

...Treți puncte Poniatovsky, — contele niciunul, Norocul cărții se

întoarce : trei puncte groful... Egalitate. La a treia *pasă*, prințul întoarce popa, — dar groful joacă de autoritate, și înseamnă și el un punct : *levata*. Patru și patru. — Tacticos amestecă cartea, și tot atât de fără grabă, prințul taie. Momentul suprem era aci. Oricât de discretă, se aude căderea cărților pe masă, — trei și trei, două și două... Contele întoarce cartea a unsprezecea : popa de caro...

Ceva ca un suspin înăbușit, și o șoaptă trece prin rândurile privitorilor... Partida era decisă. Prințul se ridică, întinde mâna norocosului său partner, și la un nou semn întrebător al acestuia :

— Nu, zice, — astăzi norocul te favorizează, și presimt că dacă aș continua, mi-ar trece printre degete și cele unsprezece moșii ce-mi mai rămân.

Cu o inclinare de perfect gentleman, contele Ménkö răspunde :

— Îți stau la dispoziție pentru revanșă, oricând dorești.

Murmurele treceau din salon în salon, dela masă la masă ; unii dintre jucători ridicau ochii, dădeau din cap, apoi se reîntorceau la urmărirea jocurilor lor proprii, lăsând comentariile celor neocupați să urmeze, și vestirea senzației, gazetelor de dimineață.

Pe la amiazi, a doua zi, Ianci, camelierul excelenței sale, istovise toate mijloacele-i de rezistență față de turbulenta delegație din Kiskaro, care sosise cu noaptea'n cap și cerea cu o energie ce se potența din ce în ce până la înversunare, să fie lăsată să dea ochi cu excelența sa. La început, deși murmurând, delegația se lăsase convinsă că d-l Grof n'avea obiceiul să se scoale așa de dimineață «nici pentru Palatinul Ungariei,» — dar când trecu și prânzul mic și acuma se apropia amiaza, nici unul din delegați nu mai voi să creadă odată cu capul, că poate să fie om sănătos care să mai doarmă la ora aceea. Ianci acuma era în mare primejdie d'a fi bănuț de complot cu guvernul și tratat în consecință, așa că, înțelegând din vorbele delegației cum sta treaba, se hotărî înșfârșit, nu «pe răspunderea lui Fazekas», pe care o prețuia mai puțin ca o ceapă degerată, ci pe propriu-i rizic, să turbure somnul stăpânului pentru ca să-l pună la curent cu cele ce se petreceau.

Spre marea uimire a lui Ianci, nici sticla de apă cu paharul de pe măsuta de noapte, nici papucii dela picioarele patului, nu-i sburară în capul ce și pornise să-și feriască, — ci milostivul stăpân, deschizând ochii somnoroși dar indulgenți, îi ascultă cu răbdare raportul :... «Oamenii spun că ingineri ai stăpânirii au venit la Kiskaro, că guvernul vrea să confisce moșia, s'o parceleze și s'o scoată în vânzare, că oamenii nu primesc așa ceva odată cu capul, și vreau să se înțeleagă cu excelența sa, ca mai bine să rămână toate cum au fost»... și după câteva instrucții murmurate cu jumătate de gură, se cuibări iarăși în pat, să-și împlinească somnul.

Ca un ambasador pătruns de toată importanța misiunii sale, Ianci reapăru în fața delegației nerăbdătoare :

— Oameni buni, — întinse el cu emfază mâna potolitoare spre dânsii, — excelența sa domnul meu și al vostru vă trimite vorbă prin

mine, ca să stați pe pace, să vă întoarcați frumos acasă, și să-l așteptați acolo. Până în trei zile, excelența sa va pune la cale lucrurile cum e mai bine, aici la Budapesta, și va veni în propria-i înaltă persoană să vă aducă vestea de voi toți așteptați.

Primarul, Köver, și cei mai bătrâni se înclină cu respect, Fazekas se scărpină după ceafă cam dezamăgit de faptul că-i mergea în pagubă frumosul discurs ce pregătise; — dar înfășurit gândindu-se că totuși o să și-l plaseze ca mâine poimâne acasă la Kiskaro, se resemnă și el, cu toții luând calea întoarsă, urmați de oftatul de ușurare al lui Ianci.

Când plecase deputația, arendașul Rosenzweig Izidor o petrecuse cu priviri de ironică îngâmfare, ce nu lăsase nicio îndoială în convingerea populației din Kiskaro, că și el trebuie că era de plină convență cu guvernul. Acuma însă, după ce delegația se întorsese, și sosise și poșta dela Budapesta, o schimbare miraculoasă se produsese în atitudinea lui față de popor, — iar când contele Aladar sosi într'adevar a treia zi, cel dintâi care îl întâmpină cu pălăria în mână și cu «sărut mâna», într'o postură de ciudată pocăință, fu domnul Izidor.

— Lasă, lasă, — își feri mâna groful; — amândoi o să vorbim ceva mai târziu.

Deocamdată poporul aștepta nerăbdător, și groful nici nu-și mai luă osteneala să-l convoace la castel, ci chiar acolo în gară, urcându-se pe o bancă, își debită discursul, întrerupt în mijlocul mai fiecărei frază de aclamările mulțimii pentru nobilul stăpân și imprecățiunile ei la adresa guvernului.

— Oameni buni, voi știți cu toții că intențiunile mele..

— Da, da, știm... jos guvernul!

— Eu nu aduc nicio învinovățire guvernului, dar greutăți neprevăzute și cari deocamdată nu pot fi biruite, fac ca intențiunile mele...

— Să rămână toate cum au fost! Nu vrem altceva! — strigă chiaburul Köver György, plecând mulțimea, apreciind nobleța de sentimente a grofului, se încăpățână totuși să strige, repetând într'una: Jos guvernul! jos guvernul!

— Înșfășit, urmă groful, fiindcă văd că în fața noii stări de lucrări ce s'a produs, voința poporului este ca să rămână toate cum au fost, și fiindcă voința poporului e voința lui Dumnezeu, de aceea zic...

— Trăiască nobilul nostru domn!

— ...Zic că trebuie să așteptăm cu toții cu răbdare sosirea acelor timpuri, oricât de depărtate, când...

— Când proleiaratul va lua puterea! țipă vocea lui Kerkes Laszlo.

De astădată țuțuștii t-ecuseră orice măsură. Într'o clipă, o învâlmășală se produse, ciomege se ridicară, capete sângerară, — și par'că toată înverșunarea acumulată contra guvernului porni să se descarce asupra umerilor lui Kerekes și tovarășii — guvernul viitorului!

Încăerarea făcu imposibilă continuarea consfătuirii, — dela care de altfel nici nu se mai putea aștepta vreun alt moment nou, după ce totul se resnmase în enunțarea atât de clară și de lapidară, unanim consimțită: «Să rămână toate cum au fost!»...

În drumu-i înapoi spre Budapesta, groful Aladar Ménkő de Kiskaro se gândia la toată întâmplarea asta hazlie, — la țărani, la țutuliști, la arendaș, la lanci, la mutra lui Blum-Virág când se pomenise cu cheltuelile pentru scoaterea în vânzare a moșiei făcute în pagubă... La toate, numai la un singur lucru nu se gândia: Cum adică ar fi scos-o la capăt autorul acestei povestiri, dacă întâmplarea n'ar fi adus cu sine fenomenalul noroc al contelui Ménkő în partida lui de *écarté* cu prințul Aloisiu Poniatrovski...

ION GORUN

„CÂNTAREA ROMÂNIEI“

— Societate Corală —

În atmosfera apăsătoare a ocupației nemțești, pe care am apucat-o în ultimile ei luni, am încercat să evidențiez într'o serie de articole intitulate „Sufletul Colectiv“*) o meteahnă de căpetenie de care suferă sufletul românesc: lipsa într'o măsură îngrijitoare, a unei conștiinți colective, a unui simțământ social unitar.

După ce aduceam dovezile acestei lipse în simțământul public, prin absența totală a unor reacțiuni — fie de atracție, fie de repulsie — în fața unor certe cauze, schișam și o serie de remedii prin care s'ar putea desvolta sau în orice caz manifesta aceea misterioasă conștiință sentimentală unitar-colectivă, care e începutul oricărei existente sufetești pentru un popor eșit din haoticul amestec al hoardei.

Casele de citire, Societățile corale, societățile de tir, turismul, cercetășia, conduse după un plan unitar ca ramificații ale unui acelaș ideal practic-activ, erau printre cele dinfăi centre organice la care mă gândeam, pentru afirmarea și dezvoltarea acestui înalt suflet colectiv. De ele avem nevoie mai ales acum, când grupările de interes pur material sau egoist-politic, — apar puzderie pretulindenii. Întoarcerea spiritului unei societăți numai spre preocuparea înnavușirii, fără contra-balansul unui ideal pur sufletesc, duce societatea spre directa ei negațiune, fiindcă banul alunecă uimitor de repede și împrăștie, mulă cu el și idealul dela o nație la alta; vai de țara ai cărei indivizi își pun tot temelul vieții numai în afaceri, fiindcă afacerile pot deveni atât de ușor din naționale, — internaționale, iar oamenii politici cari le conduc, — niște simplii advocați-miși ai capitalurilor fără nație certă.

*) Mutilate de cenzura germană.

În liniștea de sincopă în care viețuim cu toții pe când îmi încheiam articolele din „Cronicarul” — era ultima toamnă de ocupație străină! — aveam aprinsa nădejde că după atâta oprire, prin imperioasa acțiune a *necesității*, vor apărea spontan — ca un semn al mijirei conștiinții colective — centre organice de afirmare ale acestei forțe născânde...

Ei bine așteptarea nu mi-a fost zadarnică...

De o parte inimioasa activitate a colonelului Manolescu, cu *Casele Naționale de citire*, pe de alta, începuturile societății corale „Cântarea României” în felul și cu scopul cu care își anunță apelul către toți românii de inimă, sunt adevărate semne de naștere ale acelui suflet colectiv atât de așteptat! Născută din inițiativa unui profesor secundar *Marcel Botez*, societatea corală „Cântarea României” a grupat în jurul său pe toți specialiștii ca *Nona Otescu*, *Alfred Alexandrescu*, etc., meniți să-i dea toată strălucirea țelurilor ce și-a propus. Alături de aceștia, membri marcanți ai învățământului secundar și superior își dau concursul lor prețios pentru deplinul succes al societății.

Împărtășim pe scurt cititorilor din planul activității acestei societăți, care merită interesul tuturor.

Societatea Corală „Cântarea României” cu sediul în București, tinde să aibă filiale în toate ținuturile românești, și să poarte idealul ei până în cele mai depărtate unghiuri ale țării.

În intenția inițiatorilor este ca fiecare provincie să caute să strângă în jurul filialelor nu numai persoanele din cor, dar pe toți intelectualii iubitori de muzică, ca sprijinitori ai societății.

Societatea din București, ca și filialele sale vrea să organizeze concerte cu *prefuri populare* însoțite când e cu puțință de conferințe explicative asupra autorilor ce se interpretează.

Executanții acestor concerte vor fi luați nu numai din sânul societății, ci și din executanții desăvârșiți cari vor binevoi să le dea concursul.

Societatea centrală, va întocmi un mic repertoriu de *imnuri*, obligator pentru repertoriul tuturor filialelor, oferindu-le însă și un repertoriu cât de vast, spre alegere.

Dacă încercarea inițiatorilor acestei societăți va prinde, niciodată nu vom putea fi destul de recunoscători membrilor ei activi, pentru imensul serviciu ce-l va aduce societății românești.

Din însăși apelul inițiatorilor „Cântării României” vedem cât de bine își dau ei seama de importanța operei culturale ce o întreprind.

Să-mi fie permis la argumentele lor să adaug și eu unul, tras din viața și educațiunea unui popor dușman nouă eri, și poate dușman și mâine.

Toată lumea, și în primul rând vrăjmașii cei mai neiertători ai germanilor, — englezii — au admirat spiritul lor de ordine și de disciplină,

Ar fi cea mai mare ușurință să conchidem că tocmai aceste

calităţi i-au dus la înfrângere, şi că din această cauză, educaţia lor trebuie să ocolită, ca primejdioasă! — Ordinea şi disciplina au fost cauza imensei lor puteri, dar nu a înfrângerii lor. Cauza înfrângerii a fost numai defectul congenital al rasei germane, al inteligenţei lor — şi care e în genere al tuturor raselor de curând parvenite — e lipsa de tact, de măsură în satisfacerea dorinţelor. Nu e de ajuns să ai o mare putere, graţie disciplinei şi ordinii, trebuie să mai ai şi tactul întrebunţării ei.

Va să zică, să nu se obiecteze că dezvoltarea unor virtuţi ca ordinea şi disciplina, atât de strălucite la germani, ar fi un pericol pentru calităţile rasei noastre! — Ceiace vreau să pun în evidenţă luându-i de exemplu, e acest punct de întrebare: *şi-a dat cineva seama de acest nex-cauzal, că tocmai poporul cel mai muzical prin educaţie (spre deosebire de Italiani cari sunt un popor muzical prin instinct) esie în acelaş timp şi poporul cel mai de ordine şi disciplină în toate activităţile lui?*

Şi dacă este o legătură — pentru noi este izbitoare — societăţile corale, orchestrale, cât mai întinse, cât mai multe, apar ca cea dintâi silabisire, a alfabetului disciplinării sufletului. Unde poţi avea exemplul cel mai izbitor de ordine şi de disciplină, ca în execuţiunea ideală a unei orchestre, a unui cor?

De vârful baghetei maestrului conducător stau animate toate vibraţiile fiecărui executant, şi o indisciplina de un fragment de secundă, poate aduce dezacordul totalei armonii!... Aci mai bine ca oriunde aiurea, se poate vedea că *disciplina este arma creaţiei, şi numai prin ea armonia poate fi un fapt îndeplinit.*

Exerciţiile corale şi de orchestră, sunt adevărate băi de energie disciplinată, şi din asemenea reuniuni sufletul esie nu numai înălţat, dar şi cu un exerciţiu de ordine care nu poate să fie fără o înrăurire mai depărtată în puterile sufleteşti.

Prin deprinderea de a-şi cânta aşa de des şi aşa de mulţi în cor, cântecele lor naţionale, s'au învăţat germanii să fie aşa de disciplinaţi în iubirea ţării lor.

Şi aceasta e o armă pe care noi românii trebuie să le-o luăm cu folos, din mână.

D. NANU

ÎN LOC DE CRONICĂ

Inchizându-se precipitat expoziţiile pictorilor Vermont şi Manea, cronica noastră de azi — despre opera d-lui Vermont — se vede lipsită de subiect, Inchiderea bruscă a expoziţiilor citate se datoreşte noiei destinaţii pe care a primit-o Ateneul Român. Căci de azi încolo, pentru

câțiva ani, Ateneul va adăposti pe membrii și lucrările parlamentului României Mari.

Faptul acesta a pricinuit oarecare stupeoare, chiar oarecare revoltă în lumea artistică. S'a învederat tuturor — mai ales prin procedeu lipsit de deferență cu care li s'a notificat expozanților pictori să evăcueză localul — marea solitudine de care se bucură artele la noi, din partea Statului.

Proteste s'au pus la cale imediat. (Nu știm încă unde au ajuns). Proteste generale: sunt reprezentate toate ramurile familiei artistice. Toată această lume s'a pomenit, pe neașteptate, fără «Azil». Ateneul doar primise, prin actul său de fundațiune, destinația precisă de Azil al artelor românc. Acum conferențarii, muzicanții, cântăreții, pictorii, sculptorii, toți se întrebă dacă se poate schimba destinația acestui local — care, fiind ridicat prin subscripție publică e proprietatea publicului și nici decum a comitetului Ateneului — fără avizul celor direct interesați: artiștii și publicul.

Pentru comitetul Ateneului chestiunea s'a rezolvat admițându-se despăgubiri cu măsură distribuite artiștilor cari contractaseră, pe acest sezon, închirierea diferitelor săli. De altfel, se pare, după câte se aud, că comitetul Ateneului crede a fi făcut o «afacere» splendidă prin închirierea Ateneului, Statului. Numai că comitetul nu e pus acolo unde se află ca să facă afaceri. Oricum ar sta lucrurile, pentru noi, rămâne faptul brutal al isgonirii artiștilor din casa lor. Unde vor găsi ei un alt Azil?

Căci Ateneul a fost în toată accepția cuvântului, până azi, Azilul lor: aci găseau o sală, bună, rea, cu un preț neinfluențat de prețurile ce se plăteau celorlalte imobile care servesc acum acelorași scopuri. Situația artiștilor săraci e azi deplorabilă. Să examinăm, ca exemplu, și scurt, cazul pictorilor. A fost destul ca să se cunoască — în lumea întresată în cauză — faptul că Ateneul nu mai aparține artiștilor ca prețul chiriei, unei prăvălioare joasă și îngustă, să se urce de la 3000 la 6—8000 lei *pe lună*. Preț cu care negustorul-chiriaș plătește chiria pe un an, proprietarului. Mai puneți la socoteală că rama unui tablou costă dela 200 lei în sus, că metrul pătrat de geam necesar onora din tablouri costă 70 lei și faceți socoteala cheltuelilor enorme la care se vede expus un pictor sărac. Căci în majoritatea lor pictorii sunt încă oameni săraci. Sunt săraci mai ales artiștii tineri.

Și acum ei protestează, cu mic, cu mare. Nu vom protesta alături de d-lor. Nu protestăm fiindcă avem credința că situația lor morală, de azi, e rezultatul spiritului de dependență și milogeață față de Stat de care au dat, totdeauna, dovezi. Prin acest spirit susținut de o atitudine respectiv potrivită a șirei spinărei au obținut sumele ridicole pe care Statul le alocase bugetului său pentru «cumpărături artistice». Felul cum se făceau aceste cumpărături, și se distribuiau aceste sume, constituia adevărate pomeni. Atunci nici un «artist» nu a protestat, refuzând cu demnitate sumele acordate.

Să o știe și artiștii că, dreptul tău să știi să-l meriți și apoi să-l cucerești, prin jef.

Azi, d-lor protestează; se încalcă un drept al d-lor. Care drept? Dreptul la pomană? La atâta se reduce, în fond pentru d-lor închiderea Ateneului. Am mai spus-o, dreptul se cucerește nu se primește vai, nici el, ca o pomană. Deci mișcați-vă. Adresați-vă publicului, nu Miniștrilor și Ministerelor. Publicul, numai el vă poate ajuta ca să vă adăpostiți, pe viitor, într'un templu demn de menirea artei voastre. Adresați-vă inițiativei particulare și veți avea casa voastră. Soluții sunt multe pentru

situația d-v. momentană le-au făcut negustorii, putea face una din societățile dv. : să închirieze un imobil cu mai multe săli pe care să le cedeze, pe preț modic, colegilor dv. Sau să se clădească un local, fie chiar provizoriu, la început, și veți vedea că publicul vă va urma dacă treaba e făcută cu pricepere. Nu veți rămâne în pagubă.

Puțină inițiativă, d-lor !

F. ȘIRATO

CRONICA TEATRALĂ

**Teatrul Regina Maria: *Marchizul de Priola* ;
Teatrul Modern: *Ginerele d-lui prefect***

Marchizul de Priola e una din înfățișările lui Don Juan, bărbatul iubit de femei. O înfățișare destul de puțin simpatică. Un cuceritor fără inimă. Femeile nu sunt pentru dânsul nici măcar o jucărie. Le ademențe numai spre a le umili sau spre a le chinui. Suferința femeilor este plăcerea lui. Nu cunoaște numai spre a le umili sau spre a le chinui. Suferința femeilor este plăcerea lui. Nu cunoaște cavalerismul ; nu se dă înapoi nici de la o mârșăvie când e vorba să-și satisfacă un capriciu. Face rău cu pasiune și se mândrește cu durcile ce le lasă pe unde trece. E perversitatea fără scrupului, rafinată și neînduplecată.

Astfel însă n'ar fi putut figura ca un erou de dramă. Monștrii sufletești stârnesc numai desgust, în orice haină ar fi îmbrăcați. De aceea Lavedan a aruncat o perlă în băltoaca de perversitate a marchizului. L'a făcut tată. Sentimentul de părinte, tocmai fiindcă e discret, strălucește cu atât mai frumos. Din dragostea marchizului cu soția pădurarului său a crescut un copil. Ființa zămislită din inima sa încolțește o simțire bună. Marchizul își iubește copilul. Nimeni nu știe că e al lui. Ii dă o educație aleasă și e gata să-i dea și numele, împreună cu averea. Atunci însă îl ajunge mâna dreptății. Cu atât mai cumplită, cu cât e ridicată chiar de către singura ființă pe care a iubit-o cu adevărat, de copilul lui. Acesta, descoperind cum a fost batjocorită mama lui, aruncă marchizului în față toată ticăloșia vieții sale. Lovitura cade în plin. Cuceritorul, în clipa când ar vrea să-și smulgă din suflet unica simțire caldă, se prăvale trăznit de boala care îl prefăce într'o ruină jalnică. Singurătatea și suferința trupească și sufletească îi vor întovărăși zilele. O ispășire crâncenă, fiindcă poate să fie prea îndelungată..

Așezat în miezul conflictului acesta, figura marchizului capătă mai multă viață. De sub înfățișarea monstrului licărește adâncimea sufletului omului. Pentru trebuințele teatrale apoi Lavedan încadrează conflictul cu o acțiune în care are prilejul să zugrăvească diferitele fețe ale eroului. Adevărat că acțiunea nu e prea unitară și nici prea susținută. Dar în definitiv în *Marchizul de Priola* interesul se concentrează asupra marchizului însuși, restul nefiind decât accesorii.

Rolul marchizului e o piatră de încercare pentru puterile unui amoret de teatru. D. Tony Bulandra l'a sculptat cu brio. E poate puțin retoric și demonstrativ în unele scene de expoziție ; vina însă cade mai mult asupra autorului care-l pune să dobezeze câteva lecții de seducere și să etaleze o filozofie donjuanistă. I-ar mai fi trebuit apoi ceva mai multă concentrare, mai multă sobrietate în gesturi spre a da marchizu-

lui o mai mare putere de dominațiune. Incolo însă d. Bulandra a prezentat o operă admirabil concepută și realizată. Cald și ademenitor în fața femeilor, lăsând totuși să se simtă mereu nesinceritatea vorbelor — cea mai încântătoare zugrăvire a caracterului lui Priola. Strălucitor de vervă în scenele de seducțiune — adevărat Don Juan. Covârșitor în momentele dramatice — maturitate artistică. În sfârșit o creație deplină, fină, vie, purtând pecetea unei puternice personalități artistice — o creație care rămâne.

Intr'o schiță de două scene d-na Lucia Sturza-Bulandra a înfățișat un giuvaer. Nu exagerez deloc. Finețe, delicatețe, simplitate, sobrietate — într'un rolișor. Poate sta alături de tot ce-a făcut mai bun d-na Bulandra.

În copilul din flori al marchizului, d. Petre Bulandra oferă o primă realizare a unor promisiuni vechi. Un temperament. Viitorul îi zâmbește.

Dacă restul ansamblului ar fi fost măcar prin apropierea acestui trio artistic, *Marchizul de Priola* ar trebui socotit printre cele mai frumoase realizări teatrale ale noastre. Mai ales că și montarea s'a făcut cu un gust care, în interiorul actului al doilea, întrece cele mai artistice încadrări văzute în teatrul românesc.

În orice caz *Marchizul de Priola* e o dovadă a unei râvne artistice care face cinste Companiei Bulandra și ale cărei roade nu vor rămâne nesimțite...

Compania Excelsior se luptă cu greutatea repertoriului. *Ginerele d-lui prefect*, succesul încercat și stors al grădinilor de vară, trebuie privit numai ca un auxiliar sau ca un locțiitor de ceva mai bun. Cele mai bune vor veni desigur în curând. Și vor fi cu atât mai savurate, cu cât azi trebuie să ne mulțumim cu *Ginerele d-lui prefect*.

Calitatea acestei companii este astăzi interpretarea. Orice joacă e jucat bine. Chiar *Ginerele d-lui prefect* în care d. Iancovescu triumfează. Ce mult ne-ar fi plăcut însă să-l fi văzut în alte triumfuri!

L. REBREANU.

În întunec. — Drama d-lui N. N. Beldiceanu s'a reluat la Teatrul Național. N'a câștigat și n'a pierdut nimic de astă primăvară. Doar în Chiralina. d-ra Marioara Zimniceanu a luat locul d-nei Anicuța Cârje, suprimând ceva din partea muzicală.

X. Y.

Reviste literare liceene. — Dacă revistele literare sunt puține și chiar puținele ce sunt vegetează, în schimb apar mereu reviste literare... liceene. Azi, cu

toată lipsa de hârtie și scumpetea tipografică, aproape fiecare liceu scoate câte-o revistă literară, scrisă de elevi — viitori scriitori. Până eri elevii obișnuiau să citească revistele pe care le scriau scriitorii. Azi nu mai citesc, se pare, decât ceace scriu ei înșiși. Și sunt atât de ocupați cu scrisul, că n'au vreme nici măcar să citească gramatica și ortografia. Desigur că acestea sunt lucruri puțin mai aride ca versurile de dragoste, dar poate că sunt și mai folositoare... Cel puțin pentru redactorii revistelor liceene.

S.

SBUKATORUL

REVISTA SĂPTĂMĂNALĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

COLABORATORI:

Zaharia Bărsan, Al. Cazaban, G. Cair, Radu Cosmin, Maria Cunțan, N. Davidescu, V. Demetrius, I. Dragoslav, Victor Eftimiu, Elena Farago, Ion Sân-Giorgiu, Ion Al. George, Otilia Ghibu, I. Gorun, G. Gregorian, E. Lovinescu, M. Lungeanu, Virgiliu Moscovici, A. Moșoiu, Constanța Marino-Moscu, A. Mândru, Liviu Marian, Claudia Mișlian, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, Maria Pamfile, Hortensia Papadat-Bengescu, Dragoș Protopopescu, I. Petrovici, Al. Rally, L. Rebreanu, Eugen Relgis, Marcel N. Romanescu, G. Rotică, Radu D. Rosetti, H. Șanlevici, Alexandrina Scurtu, F. Șirato, Al. T. Stamatiad, G. Stratulat, Caton Theodorian, A. Toma, Ada Umbră, T. Vianu, I. C. Vissarion.

ABONAMENTE:

UN AN . . . . . LEI 50 — ȘASE LUNI . . . . . LEI 30

Pentru învățători, profeși și studenți

UN AN . . . . . LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR 1 LEU

SUBSCRIBITORUL se găsește de vânzare la toate librăriile și chioșcurile de ziare din România Mare

Abonamentele se primesc la Librăria Alcalay & Co. și la administrația revistei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Administrația: Strada Sărindar No. 14

— BUCUREȘTI —

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe pe adresa d-lui E. Lovinescu, str. Câmpineanu, 40.

A A P Ă R U T

L. REBREANU

CALVARUL

O povestire de actualitate extrem de interesantă,
cu peripeții palpitate, într'un volum elegant
de peste 250 pagini.

6 LEI

EDITURA ALCALAY

A APĂRUT

No. 9

Lectura pentru toți

:: MAGAZIN ILUSTRAT LUNAR ::

SUB DIRECȚIUNEA D-LUI E. LOVINESCU

Sumarul :

Pacea	E. Lovinescu
Moștenirea (nivele) Cluj / Central Unive	Constanța / Marito-Moștin
Cântă ? (poezie)	Radu Cosmin
Mai bună ca cea de grâu (povestire)	I. Dragoslav
Pânea cea de mâne (poezie)	G. Rotică
Floriana lui Florin (povestire)	Victor Eftimiu
La foc (poezie)	Alex. Rally
Curierul (schiță de război)	Alexis V. Drăculea
Troița (schiță din Basarabia)	D. Iov
Documentele } Luptele dela Barány-Küt-	Ion Gr. Rădulescu
} Moha	
} Incendiul Parisului	E. Lovinescu

Acest număr cuprinde și numeroase fotografiile luate cu prilejul Conferinței de pace dela Versailles.

Abonamentele se fac la Librăria **ALCALAY & Co.**

Lei 36 pentru un an

„ 18 „ șase luni

Prețul unui număr Lei 3

EDITURA ALCALAY

ULTIMELE NOUȚĂȚI

VICTOR EFTIMIU

CORABIA CU PITICI

O serie de povestiri, scrise într'o limbă colorată, cu subiecte dramatice și palpitate, cuprinse într'un volum de peste zece coale, cu coperta în culori.

5 LEI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RADU COSMIN

PRIN ARDEAL

Un volum de 500 pagini în care sunt fixate, ca niște documente, impresiile primei călătorii a suveranilor români Ardealul liberat. Cartea aceasta nu poate să lipsească din nici o bibliotecă românească.

10 LEI

EDITURA ALCALAY